

СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ

УДК 346.16

Постановка проблеми. 27 липня 2022 р. прийнято новий Закон України № 2465-IX «Про акціонерні товариства» [1], яким було внесено зміни до правового регулювання корпоративних правовідносин в акціонерних товариствах. Суттєві новели стосувалися не лише органів управління посадових осіб, акцій як цінного паперу, але сторін корпоративного договору. Саме у зв'язку з цим і полягає актуальність дослідження суб'єктного складу договору між акціонерами.

Стан дослідження. Дослідженню правових проблем в галузі корпоративного права присвячені роботи В.А.Васильєвої, В. В. Васильєвої, І. В. Венедиктової, О. І. Виговського, О. М. Вінник, М. К. Галянтича, А. А. Глушецького, А. Б. Гриняка, С. Ф. Демченка, В. В. Джуня, О. В. Дзери, А. С. Довгерта, В. І. Жабського, Ю. М. Жорнокуя та інших. Проте праць, в яких була б комплексно висвітлена науково-практична проблематика корпоративного договору з урахуванням останніх змін, немає.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в з'ясуванні суб'єктного складу корпоративного договору.

Виклад основного матеріалу. В доктрині корпоративного права тривалий час було усталене вузьке розуміння корпоративного договору, відповідно до якого сторонами корпоративного договору можуть бути виключно учасники / акціонери товариства (усі або декілька) [2, с. 13]. На думку В. А. Васильєвої, корпоративний договір – це угода між учасниками юридичної особи корпоративного типу, якою вони визначають порядок здійснення корпоративних прав, і зобов'язуються здійснювати певним чином ці права або утримуватись від здійснення цих прав для реалізації спільних охоронюваних законом інтересів [3, с. 26]. О. Р. Кібенко визначає корпоративний договір як договір між акціонерами з питань корпоративного управління, як одну з форм волевиявлення

учасників [4]. І. В. Венедиктова використовує поняття корпоративної угоди та визначає її як договір між учасниками юридичної особи корпоративного типу, за яким вони визначають порядок здійснення як корпоративних прав, так і прав на частку (акцію) і зобов'язуються здійснювати певним чином ці права або утримуватись від здійснення цих прав для реалізації спільних охоронюваних законом інтересів [5, с. 37]. На думку О. І. Виговського, договором між акціонерами є цивільно-правовий договір, за яким сторони – акціонери певного акціонерного товариства – зобов'язуються узгоджено здійснювати належні їм майнові та немайнові права, посвідчені акціями, з метою забезпечення своїх інтересів, пов'язаних з участю в управлінні цим акціонерним товариством [6, с. 167].

Узагальнено думки вчених зводяться до того, що сторонами корпоративного договору є виключно акціонери (учасники) товариства. Тобто потенційними учасниками корпоративного договору є учасники юридичної особи корпоративного типу, які володіють відповідною кількістю корпоративних прав щодо неї. Ними можуть бути суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин (споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації), які виступають засновниками (учасниками) товариства. Це можуть бути як юридичні особи, так і громадяни [7, с. 204].

При цьому основною й обов'язковою ознакою, яка має бути властива суб'єкту для того, щоб мати право укладати такий договір, є саме володіння акціями або частками в господарському товаристві. Саме таке розуміння було закріплено в ч. 1 ст. 261 Закону України «Про акціонерні товариства» [8] (на сьогодні втратив чинність – прим. автора) договір між акціонерами товариства – це договір, предметом якого є реалізація акціонерами – власниками простих та привілейованих акцій прав на акції та/або прав за акціями, передбачених законодавством та статутом. За договором між акціонерами його сторони зобов'язуються реалізувати свої права у спосіб, передбачений цим договором, або утримуватись від реалізації зазначених прав.

В новому Законі суб'єктний склад корпоративного договору розширено. Згідно з ч. 1 ст. 29 чинного Закону корпоративний договір – це договір, за яким акціонери товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. При цьому додатковими сторонами корпоративного договору також можуть бути саме акціонерне товариство (корпорація) та треті особи (ч. 1 ст. 29 Закону). Утвердився підхід до розуміння корпоративного договору в ширшому значенні.

У широкому розумінні трактувала О. М. Вінник, пропонуючи визначення поняття акціонерної угоди як договір між учасниками акціонерних відносин (засновниками, акціонерами, потенційними акціонерами), що закріплює особливості реалізації сторонами договору корпоративних прав [9, с. 25]. Дещо по-іншому підходить до розуміння корпоративного договору О. В. Сєрих, який відносить корпоративний договір до джерел корпоративного права та визначає його як «нормативний договір, який містить норми корпоративного права, визначає універсалізацію прав і обов'язків сторін корпоративних відносин, надає їм тривалий, стабільний характер (наприклад, засновницький договір юридичної особи)» [10, с. 97].

Узагальнюючи зазначимо, що думки вчених зводяться до можливості участі в корпоративному договорі корпорації та інших суб'єктів. Хоча корпорація не є власником корпоративних прав, однак інтерес корпорації в укладенні корпоративного договору є безумовним, адже договір спрямований в більшій мірі на підвищення ефективності діяльності самої корпорації. Не слід забувати й про те, що сама можливість укладення такого договору опосередковується наявністю в особи певного обсягу корпоративних прав. Учасники корпорації, укладаючи корпоративний договір, в першу чергу мають на меті задовольнити свої власні інтереси та, домовившись про спільне управління корпоративними правами, отримати позитивний економічний результат.

З приводу участі самої юридичної особи корпоративного типу у зобов'язанні, яке породжується корпоративним договором, варто зауважити, що не можна заявляти про те, що вона не може бути

сторонаю корпоративного договору. Як відомо, можливість брати участь в укладенні корпоративного договору опосередковується наявністю в особи корпоративних прав у тому чи іншому господарському товаристві. Сама ж юридична особа корпоративного типу не є суб'єктом права власності на корпоративні права щодо себе, адже, як зазначалось раніше, такими корпоративними правами володіють її учасники. Проте слід зазначити, що корпорація як самостійний суб'єкт корпоративних відносин вправі придбавати частки інших господарських товариств. Така можливість передбачена у ч. 6 ст. 1 Закону України «Про господарські товариства»: «Придбання господарським товариством часток (акцій), активів інших господарських товариств має здійснюватися з дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції».

Безперечно, корпоративного договору поза межами юридичної особи не існує. Її організаційно-правовий вплив є визначальним як на можливість укладення такого договору, так і на його зміст. Перш за все це пояснюється тим, що корпоративний договір завжди укладається в межах участі у тій чи іншій юридичній особі корпоративного типу та на основі її установчих документів, що ще раз свідчить про його акцесорний характер. Крім того, метою корпоративного договору є здійснення спільного ефективного управління корпоративними правами, що належать учасникам корпорації і визначають право власності останніх на частку у статутному капіталі корпорації. Не варто забувати й про те, що хоча корпоративний договір укладається власниками корпоративних прав перш за все задля задоволення їхніх економічних інтересів і отримання більших прибутків, однак механізм такого договірного регулювання в першу чергу спрямований саме на корпорацію. Корпорація фактично є номінальним вигодонабувачем, отримувачем економічних благ, і відповідно чим більшим буде прибуток корпорації, тим більше отримують і власники корпоративних прав, що знову ж таки обумовлює її організаційно-правовий вплив та економічний інтерес при укладенні корпоративного договору.

В контексті дослідження особливостей суб'єктного складу корпоративного договору варто наголосити на ще одному, на нашу думку, досить важливому аспекті. Як зазначалось раніше, за

загальним правилом умови договору є обов'язковими лише для осіб, які його уклали. Разом з тим особливістю сфери застосування такої договірної конструкції, як корпоративний договір, є те, що він укладається в межах діяльності корпорації, склад учасників якої може бути достатньо численним. І незважаючи на те, що у його укладенні можуть брати участь лише декілька з них, все ж не можна залишати поза увагою той факт, що укладення корпоративного договору прямо чи опосередковано зачіпає інтереси решти учасників корпорації і самої корпорації. Це пояснюється специфікою тих правових наслідків, на породження яких і спрямований корпоративний договір, а саме: набуття можливості групи осіб здійснювати вплив на корпорацію та додатковий контроль за її діяльністю, створення більш вигідних умов реалізації права власності на частки (акції) та управління корпорацією тощо.

В основу змісту корпоративного договору його учасники ставлять власні інтереси і, концентруючи у своїх руках основні важелі впливу, реалізують їх. Такий стан справ вимагає від учасників договору беззастережного дотримання прав та інтересів інших учасників корпорації, які у зв'язку із укладенням корпоративного договору стають економічно та організаційно слабшими. Недопущення порушень прав міноритарних учасників корпорації може забезпечуватись, наприклад, обов'язком учасників корпоративного договору інформувати корпорацію про факт укладення договору, заборонаю включення до змісту корпоративного договору умов, які вирішують питання діяльності корпорації в цілому тощо. Отже, ще однією специфічною ознакою суб'єктного складу корпоративного договору є безпосередній чи опосередкований вплив договору на учасників корпорації, що не є його сторонами, а також і на саму корпорацію, що вимагає беззастережного дотримання їхніх прав та законних інтересів при укладенні корпоративного договору.

В Законі зазначено, що додатковими учасниками корпоративного договору можуть бути треті особи. Постає питання, щодо змісту поняття третіх осіб в цьому контексті. Як видається, такими сторонами є суб'єкти зовнішніх корпоративних відносин, тобто відносин, які виникають у процесі здійснення корпорацією підприємницької діяльності.

Висновки. Таким чином, учасниками корпоративного договору можуть виступати: 1) акціонери та інші учасники внутрішніх корпоративних правовідносин: товариство, члени правління, наглядової ради чи корпоративний секретар. Тим самим створюються передумови для побудови такої структури корпоративного управління на окремо взятому товаристві, які найбільше відповідатимуть запитам усіх груп стейкхолдерів (акціонерам, товариству, кредиторам, посадовим особам органів управління); 2) учасники зовнішніх правовідносин, тобто відносин, які виникають у процесі здійснення корпорацією підприємницької діяльності.

1. *Про акціонерні товариства: Закон України №2465-IX 27 липня 2022 року.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1048>
2. *Пожоджук Т. Б. Суб'єктний склад корпоративного договору. Право і Суспільство. № 2. Ч. 2. 2020. С. 11-18.*
3. *Васильєва В.А. Корпоративні правочини: поняття та особливості. Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-ій річниці створення Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права (23 – 24 вересня 2011 року), Івано-Франківськ, 2012. С. 25-28.*
4. *Кібенко О. Р. Сучасний стан і перспективи правового регулювання корпоративних відносин: порівняльно-правовий аналіз права ЄС, Великобританії та України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 12.00.03. Харків, 2006. 22 с.*
5. *Венедиктова І.В. Реалізація охоронюваного законом інтересу при укладенні корпоративних угод. Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції Івано-Франківськ, 2012. 189 с. С. 36-38.*
6. *Виговський О. І. Договори між акціонерами в міжнародному приватному праві. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 10. С. 167-174.*
7. *Щербина В. С. Господарське право. К., 2012. 600 с.*
8. *Про акціонерні товариства: Закон України № 514-VI від 17 вересня 2008 року.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>
9. *Вінник О. Акціонерні угоди. Юридична Україна. 2010. № 5. С. 20-27.*
10. *Серих О. В. Класифікація джерел корпоративного права України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2011. №1. С. 96–99.*

Сигидин М.М. Суб'єктний склад корпоративного договору

Стаття присвячена дослідженню особливостей складу сторін договору між акціонерами. Досліджується правовий статус окремих учасників корпоративного договору.

Підкреслюється, що в доктрині корпоративного права тривалий час було усталене вузьке розуміння корпоративного договору, відповідно до якого сторонами корпоративного договору можуть бути виключно учасники / акціонери товариства (усі або декілька).

Зазначається, що потенційними учасниками корпоративного договору є учасники юридичної особи корпоративного типу, які володіють відповідною кількістю корпоративних прав щодо неї. Ними можуть бути суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин (споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації), які виступають засновниками (учасниками) товариства.

Акцентується увага на тому, що в новому Законі суб'єктний склад корпоративного договору розширено: корпоративний договір – це договір, за яким акціонери товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. При цьому додатковими сторонами корпоративного договору також можуть бути саме акціонерне товариство (корпорація) та треті особи.

Наголошується, що на сьогодні утвердився підхід до розуміння корпоративного договору в ширшому значенні.

Автор робить висновок про те, що учасниками корпоративного договору можуть виступати: 1) акціонери та інші учасники внутрішніх корпоративних правовідносин: товариство, члени правління, наглядової ради чи корпоративний секретар. Тим самим створюються передумови для побудови такої структури корпоративного управління на окремо взятому товаристві, які найбільше відповідатимуть запитам усіх груп стейкхолдерів (акціонерам, товариству, кредиторам, посадовим особам органів управління); 2) учасники зовнішніх правовідносин, тобто відносин, які виникають у процесі здійснення корпорацією підприємницької діяльності.

Ключові слова: корпоративний договір, корпоративне право, корпоративні правовідносини, підприємницьке товариство, акціонерне товариство, засновницький договір, учасники цивільного права

Syhydyn M.M. Parties of the shareholder agreement

The article is devoted to the composition of the parties in the shareholder agreement. The legal status of the shareholders and other parties of the corporate agreement is being investigated.

It is emphasized that a narrow understanding of the corporate contract was established in the doctrine of corporate law for a long time, according to which the parties to the shareholder agreement can only be shareholders of the company (all or several).

It is noted that the potential parties of the shareholder agreement are the participants of a corporate-type legal entity who possess the appropriate number of corporate rights in relation to it. They can be business entities, other participants in economic relations (consumers, state authorities and local self-government bodies endowed with economic competence, as well as citizens, public and other organizations), who act as company's founders.

Attention is drawn to the fact that the subject composition of the corporate agreement has been expanded in the new Corporation Act: a shareholder agreement is an agreement under which the company's shareholders undertake to exercise their rights and powers in a certain way or refrain from exercising them. At the same time, the joint-stock company (corporation) itself and third parties can also be additional parties to the shareholder agreement.

It is emphasized that today the approach to understanding the shareholder agreement in a broader sense has been established.

The author concludes that the parties of a shareholder agreement are: 1) shareholders and other participants in internal corporate legal relations: the company, members of the board, supervisory board or corporate secretary. Thereby, the prerequisites are created for the construction of such a structure of corporate governance at an individual company, which will best meet the requests of all groups of stakeholders (shareholders, the company, creditors, officials of management bodies); 2) participants in external legal relations, i.e. relations that arise in the course of the corporation's business activities.

Keywords: shareholder agreement, corporate law, corporate legal relations, business association, joint-stock company, founding agreement, civil law participants